

HOSSÓ NIKOLETTA

KÖZÉLETI PROTOKOLL

AVAGY

A POLITIKUS IS EMBER

Hossó Nikolettta

2014

„A hírnév húsz évig épül, de öt perc alatt is lerombolható.” (Warren Buffet)

A közéleti kommunikáció sajátossága

Az emberi kommunikáció két alapvető részből áll: a verbális, azaz a szóbeli kommunikációból,¹ illetve a szóbeli kommunikáción túli információközlésből, amelyet nonverbális vagy metakommunikációnak is nevezhetünk.² Ebben a kommunikációban, esetünkben a politikus (a közlő) a választópolgárok (a vevő) felé politikai tartalmú információt (üzenet), kíván átadni különösen egy kampányidőszak (kontextus) során.³

A **politikus az általa kitűzött céljainak megvalósításához** mindig hitelesen, kredibilis módon kell közvetítenie üzeneteit – **különösen** lényeges szempont ez a **kampányidőszak alatt**, amikor a média egyre modernebb technikai eszközök segítségével a legapróbb, sokszor kínos részleteket – akár a magánéletében bekövetkezett eseteket – tár fel és enged láttatni a nyilvánosság számára. Ugyanígy a többi, szavazatokért versengő, a választók minél szélesebb körét meggyőzni kívánó párt képviselői is **éles szemmel figyelnek, követnek, értékelnek, értelmeznek** minden egyes 'ellenzéki' mozdulatot, gesztust, viselt öltözéket és abból vonnak le - sokszor túlságosan messzemenő következtetéseket, amelyeket saját érdekeik érvényesítése céljából építenek be kommunikációs stratégiájukba.

Mindamellettt természetes módon a választójoggal bíró állampolgárok is folyamatosan elemeznek tudatosan és tudat alatt: a látott-hallott inputok során vannak le következtetéseket a beszélőről, a politikus személyéről. Általánosságban elmondható, hogy a kommunikáció **során a befogadó közeg az üzenetet kb. 60-70%-ban a nonverbális jelek** (tehát az alapján, amit lát: tekintet, mimika gesztusok, érintés, öltözet, megjelenés, emblémák valamint térközsabályozás) **alapján értelmez és dönt** arról, hogy hitelesnek tartja-e a beszélőt. A

---

¹ Gilbert, Matthew 2002. *Communication Miracles at Work*. Berkeley, CA: Publishers Group West, Hogan, Kevin and Ron Stubbs 2003. *Can't get Through 8 Barriers to Communication*. Gretna, LA: Pelican Publishing Company

² *Forms and Functions* (2nd ed.) Waveland Press, Pease, Barbara and Allan Pease 2004. *The Definitive Book of Body Language*. New York, NY: BantamBooks

³ Stanislav Grof, M.D.: *Mind, Nature, and Consciousness: Gregory Bateson and the New Paradigm*.
http://www.stanislavgrof.com/pdf/Gregory_Bateson.pdf

fennmaradó kb. 20-30%-ban a verbális kommunikáció,⁴ azaz a kimondott szó alapján születik döntés arról, hogy elhiszik-e a kapott információt.

Ezzel a kijelentéssel vitatkoznak azon **kampányszakértők**, akik szerint a fenti százalékos megoszlás változik attól függően, hogy milyen a befogadó közeg képzettsége, végzettsége. Meglátásuk szerint **minél magasabb a hallgatóság iskolázottsága, annál magasabb lesz a verbális kommunikáció alapján történő dekódolás**, azaz annál fontosabb lesz a kimondott szó, maga a politikai üzenet. A másik oldalon álló kommunikációs szakértők úgy vélik, a verbális és nonverbális információcsere aránya egy átlagos kommunikációs helyzetben körülbelül 7% (verbális) és 93% (nonverbális).

Százalékok ide vagy oda, abban **mindenki egyetért, hogy a kommunikáció során alapvetően a nonverbális jelek alapján ítéljük meg a beszélőt**, így a politikusoknak a tartalmiság mellett erre kell nagy hangsúlyt kell fektetniük ahhoz, hogy üzenetüket a céljaik elérése érdekében tudják sikeresen átadni.⁵

A politikai üzenet egy része szándékolt, akaratlagos, de mindig van egy olyan része, amely másodlagos üzenetként, további információként jut el a vevőhöz anélkül, hogy azt a közlő szándékosan tenné, sőt sok esetben a kommunikátor kifejezett szándékai ellenére jut a vevő tudomására. Pontosan ez az a metakommunikáció, amelyet folyamatos tanulással és gyakorlással képesnek kell lennie a politikusnak arra, hogy tudatosan kontrollálja, úgy hogy gesztusai, mimikái, külső látható jelei mind a verbális kommunikációját erősítsék.

Viselkedéskultúra: a hitelesség egyik kulcsa

Egy közéleti **személyiség, politikus számára elengedhetetlen eszköz a hitelesség**, illetve annak folyamatos fenntartása; erre minden nyilvános megnyilvánulása, írott vagy szóbeli kommunikációja során törekednie kell. **A hitelesség és a meggyőzés sikerének egyik kulcsa a viselkedéskultúra és a protokoll szabályainak helyes ismerete és alkalmazása.**

Fontos mindazonáltal megjegyezni, hogy a viselkedéskultúra nem azonos a protokollal.⁶ Míg a viselkedéskultúra az emberek közötti kapcsolatokat, a társadalmi élet alapvető formáit

---

⁴Kurbalija, Jovan and Hannah Slavik (eds.) 2001. *Language and Diplomacy*. DiploProjects, Mediterranean Academy of Diplomatic Studies, Malta

⁵Jönsson, Christer and Martin Hall 2003. Communication: An Essential Aspect of Diplomacy. *International Studies Perspectives* 4: 2 195–210

⁶Hossó Nikoletta: *Protokoll a diplomácia és a nemzetközi kapcsolatok hátterében*. L'Harmattan kiadó, Budapest, 2015.

szabályozza, a protokoll a hivatalos, diplomáciai rendezvényeken és szertartásokon követett eljárási-, magatartási, levelezési-, megszólítási és rangsorolási szabályok összességét jelenti.⁷ Elég egy ügyetlen mozdulat, egy helytelen kézfogás vagy kézcsók üdvözléskor a viselkedéskultúra szabályainak megsértését jelenti, csak úgy, mint egy nem megfelelő megszólítás történjék az írásban vagy szóban, egy nem szabályszerű ültetésrend, avagy egy alkalomhoz nem illő viselet, egy tabunak számító téma a diskurzus során, hovatovább egy tiltottnak vagy túl személyes(kedő)nek ítélt ajándék mind-mind hiteltelenné teszi elkövetőjét csakúgy, mint sikertelenné a tárgyalást, a hivatalos és a politikai kapcsolatot egyaránt.

A protokoll fogalma és jelentősége

A protokoll a történelem előtti időkben született, hiszen a más emberi közösségek küldötteivel szemben tanúsított megkülönböztetett bánásmód egyidejű az emberi közösség érintkezésével.⁸

A protokoll attól függően, hogy milyen területen alkalmazzák és kik az alanyai, az alábbi szakterületekre bontható: állami-, diplomáciai, katonai, egyház- és sportprotokoll. A protokoll terület csúcsa a diplomáciai protokoll (alanyai a diplomáciai testület tagjai), amelynek célja, feladata zökkenőmentessé tenni az államokat kölcsönösen képviselő személyiségek közötti közvetlen és írásbeli érintkezést egy olyan szabályrendszer segítségével, amely lehetővé teszi számukra a beilleszkedést, a kiszámíthatóságot, illetve a szabályoktól való eltérés érzékelését.⁹

A protokoll szabályok megtartásának vagy tudatos megszegésének éppúgy jelzésértéke lehet; anélkül is tudunk kommunikálni, szándékot vagy véleményt átadni, hogy ezt közvetlenül, verbális formában is szükséges lenne kifejezni. A ceremóniák formalizmusa nem öncélú: minden mozzanatnak meghatározott funkciója van.

Az etikett-protokoll oktatása az otthonról hozott viselkedési szabályokra, kulturált magatartásra épül. A viselkedéskultúra szabályait alapvetően tehát az első szociális közegben, a családban, később pedig az alap- és középfokú oktatási intézményekben sajátítjuk el.¹⁰

---

⁷Kinne, Brandon J, 2013. *Dependent Diplomacy: Signaling, Strategy, and Prestige in the Diplomatic Network*, *International Studies Quarterly*, , 57: 3

⁸ 1820-ban ismeretlen szerzőtől megjelent *Hitson Etiquette* (a gentleman fogalmát tett kiindulóponttá a társasági viselkedés meghatározásában)

⁹ Nikoletta HOSSÓ: *Secrets of the first papal visit to Hungary. Politics and Protocol behind the (iron-) curtain*. Lambert Academic Publishing, Germany, 2012. p. 67.

¹⁰Clausen, John A. (ed.) 1968. *Socialization and Society*. Boston: Little Brown and Company

Sajnálatos tény, miszerint a felsőoktatási intézmények palettáján szereplő politikai kommunikációs kurzusok során a közéleti etikett-protokoll ismeretek nem képezik a hivatalosan előírt tananyagok szerves és hangsúlyos részét, amely rendkívül hasznos lenne a leendő politikusok számára.

„*Seeing is believing*” (1639) („*Hiszem, ha látom*”!)

A nonverbális eszközök jelentősége és az apolitikus protokoll

A viselkedéskultúra és protokoll szabályai határozzák meg a közszereplők számára, hogy az egyes élethelyzetekben miként illik megfelelő módon ülni, állni, öltözni, étkezni és beszélni; a vendéget fogadni, vagy tárgyalásokat folytatni. Ha valaki ismeri és megtartja az alapvető európai viselkedési normákat, akkor gyorsabban befogadják abba a közösségbe, amellyel együtt kíván működni és ezáltal könnyebben érvényesül az adott közegben.

A verbalitáson és a politikai tartalom túl jelen tanulmány keretében a látható jelekre, a viselkedéskultúra és a protokoll aktív elemeire fókuszálunk. A **protokoll nem válogat, azaz apolitikus**, azaz függetlenül attól, hogy ki melyik oldalon áll, éppen ellenzéki vagy kormánypárti, pártfüggetlen vagy elkötelezett képviselő, ugyanúgy vonatkoznak rá a szabályok.

Íme, néhány gyakorlati jó tanács közszereplőknek, politikusnak.

Alapvető elvárás és kíváncsi a hitelesség mellett, hogy a politikus a megbízható, hozzáértő, racionális, higgadt, közérthető és megértő, pozitív kisugárzású személy benyomását keltse, akivel minél többen azonosulni tudnak, és akinek ideális esetben több évre bizalmat¹¹ szavaznak a választók, hogy érdekeiket képviseljék itthon és külföldön egyaránt.¹²

- **A tekintet**

Az ismert mondás szerint a szem a lélek tükré: szemünkből a kommunikációs partner kiolvashatja attitűdjeinket, érdeklődésünket. A szemkontaktus elvesztése sok esetben a kommunikációs folyamat megszűnését vonja maga után.

---

¹¹ Deutsch, Morton 1958. Trust and Suspicion. *Journal of Conflict Resolution*, 2: 265-279

¹²Forni, Pier Massimo 2003. *Choosing Civility: The 25 Rules of Considerate Conduct*. New York: St. Martin's Griffin

- **A mimika, arcmozgás**

Arcjátékunk egy része tudatosan irányítható,¹³ így alkalmas lehet kommunikációs partnerünk befolyásolására; ugyanakkor erős emocionális hatásra gyorsan önkéntelenné válnak arcmozgásaink. Vannak olyan jelenségek is, amelyekkel arcunk minden szándékunk ellenére is elárulhatja valódi érzelmeinket: az arcpirulást vagy az izomrángást csak valóban sok pszichológiai gyakorlással lehet valamelyest tudatosan befolyásolni.

- **A kézmozgások, gesztikuláció**

Érzelmeinket elárulhatja a kéztördelés, a dörzsölgetés, amely többnyire feszültséget jelez, de adott esetben lehet az unalom jele is. A test előtt keresztbe font karok távolságtartásról, bezárkózásról árulkodik. Az, hogy hogyan gesztikulálunk, erősen kultúrafüggő; általánosságban elmondható, hogy Európában a déli népek hevesebbek gesztikulálnak, mint az északi országokban.

- **A testtartás, térközszabályozás, érintés**

Testtartásunk, térközszabályozásunk alkalmas a hatalom, a dominancia, a tekintély, vagyis az emberek vagy csoportok közti alá- és fölérendeltségi, hierarchikus viszonyok kifejezésére, de sokat elárulhat arról, hogy milyen érzelmekkel viseltetünk kommunikációs partnerünk vagy egy adott téma, avagy a teljes kommunikációs helyzet iránt. Térközszabályozásunk, a másoktól képest alkalmazott távolságunk erősen kultúrafüggő; a déli népeknél a kommunikációs partnerek közelebb kerülnek egymáshoz, esetleg meg is érintik egymást, míg északabbra haladva egyre nő az a személyes tér.

- **Az emblémák, ikonok**

A politikai szférában a szimbólumok kiemelt jelentőséggel bírnak. Az emblémák testen viselve vagy szűkebb környezetünkben elhelyezve sugallnak bizonyos jelentést. Ide tartoznak a szorosán vett jelképek, kítűzők, zászlók mellett az egyenruhák, az értékrendet, világnézetet, valamely csoporthoz való tartozást kifejező öltözködés, hajviselet, egyes használati tárgyak stb.¹⁴

A stíluszakértők szerint 25 éves korra tehető, mikorra kialakul a személyes, ránk jellemző, egyedi stílusunk, ekkor választunk magunknak színeket és formákat, amelyekben jól érezzük magunkat. Bár a protokoll megszabja, hogy egyes közéleti, hivatalos események alkalmával

---

¹³http://www.bbc.co.uk/science/humanbody/mind/surveys/smiles/index_22.shtml?&Q01=genuine&Q02=genuine&Q03=fake&Q04=fake&Q04=fake&Q06=genuine&Q07=fake&Q08=fake&Q09=fake&Q10=genuine&Q11=genuine&Q12=fake&Q13=fake&Q14=genuine&Q15=genuine&Q16=genuine&Q17=genuine&Q18=fake&Q19=fake&Q20=fake&part=eyes

¹⁴Serres, Jean 2010. *Practical Handbook of Protocol*. Editions de la Bièvre, 3 avenue Pasteur, McCaffree, Mary Jane, Pauline Innis and Richard M. Sand Esquire. 2013. *Protocol: The Complete Handbook of Diplomatic, Official and Social Usage*. 35th Anniversary Edition. Center for Protocol Red Book Studies

mi a helyes 'dresscode'¹⁵ amelytől nem lehet eltérni, azon belül viszont szabadon választhat a politikus személyiségével, hangulatával, véleményével és az általa betölteni kívánó szereppel harmonizáló öltözetet, frizurát, sminket, kiegészítőket. A legfontosabb szempont, hogy mindig olyan ruhadarabot, színt, formát válasszon, amelyben jól érzi magát, harmonizál egyéniségével, amely magabiztosságot kölcsönöz megjelenésének, hiszen a magabiztosság már fél siker.

„Még sosem élt a világon ember, akinek másodszor is lehetősége nyílt volna első benyomást tenni.” (Cavett Robert)

Nincs második esély

Mindösszesen **három-öt másodperc elég** ahhoz, hogy egy számunkra ismeretlen személyről **kialakuljon** az a bizonyos **első benyomás**.¹⁶ Ez azt jelenti, hogy még a verbális kommunikáció előtt tudunk következtetéseket levonni az alapján, amit látunk: milyen a másik fél testtartása, öltözéke, általános megjelenése, ápoltsága és csak mindezek után következhet a szóbeli meggyőzés (a tartalom mellett a hangszín, intonáció, beszédtempó stb.), kezdve a helyes, - napszaknak és alkalomhoz illő, a partner rangjának, beosztásának megfelelő - köszönéssel, bemutatkozással, kézfogással. Ezen momentumok alatt folyamatosan, **tudat alatt dekódoljuk partnerünket** és döntjük el, hogy gesztusai, mimikája összhangban vannak-e az általa közvetített információval vagy sem.

Egy politikus számára ezek sorsdöntő pillanatok lehetnek: itt dől el ugyanis, hogy a hallgatóság elhiszi-e, amit a politikus üzeni kíván, amely szerepet betölteni szándékozik. A kampányidőszak alatt, például az ún. országjárások alkalmával bemutatkozó látogatásra induló, leendő képviselő ekkor próbál minél szélesebb rétegeket meggyőzni és maga mellé állítani. Manapság, a **fejlett demokráciákban tudatosan készítik fel a közszereplőket**¹⁷ arra, hogyan nyilatkozzanak, különböző retorikai fogásokat sajátítanak el, öltözködési tanácsokat adnak a részükre, ezzel is hozzájárulva ahhoz, hogy önmagával, a betöltött szerepével és elérendő céljaival harmonikus összhangban álló, magabiztosságot sugárzó, hiteles politikusok képviseljék az országukat és választópolgárait.¹⁸

¹⁵http://www.charlestonschoolofprotocol.com/N5_News_Detail.asp?pid=68&ID=257

¹⁶<http://www.forbes.com/sites/yec/2011/11/02/5-ways-to-make-a-killer-first-impression/>

¹⁷<http://www.mpa.gov.tt/pdf/Training%20Programme%20brochure%2020102011.pdf>

¹⁸Raiffa, Howard 1982. *The Art and Science of Negotiations*. Belknap Cambridge, Mass.: Press of Harvard University Press. 119-131

Nem véletlen, hogy a kiélezett helyzetben még inkább oda kell figyelni a protokolláris szabályok megtartására. **A politikai szféra protokoll szabályainak megszegése vonzza a sajtó érdeklődését**, a legelemibb hibák gyorsan a címlapokra kerülnek, minekután hosszú ideig folynak a találgatások, vajon kinek a hibájából történt mindez.

Sokan emlékezhetnek azon pillanatokra, amikor hazai politikusaink közül voltak (vannak), akik előszeretettel lehettek csókot hölgy partnerük kezére, foglaltak helyet a tárgyaló asztalnál a magasabb rangú házigazda invitálása előtt, álltak a kamera elé zsebre dugott kézzel interjú közben, vagy hölgy politikus létere nyújtott kezet hithű zsidó partnerének. További elrettentő példa így brit királynő megszólítása *'Please, Madame'* szófordulattal, vagy az egykori miniszterelnök feleségének dohányzása a Nobel-díj átadásának estélyén. Sajnos ezen pillanatok nem csupán az adott politikusra, közéleti személyiségre, de bizonyos tekintetben az egész országra rossz fényt vethet.

Ha kitekintünk a nagyvilágba, a fejlettebb nyugati államokban is számos **diplomáciai és protokoll faux pas**-val találkozni: az arab világ vagy a japán császár előtt túl mélyen meghajló amerikai elnökre, a kellenél mélyebben dekoltált ruhát viselő német politikus hölgyre, vagy a tréningruhát viselő kínai vezető sétájára Budapest belvárosában. Elég egy megengedettnél rövidebb szoknya, egy előnytelen smink vagy frizura, egy nyakkendő nélküli öltöny és a politikus azonnal a figyelem középpontjába kerül.

Felmerül tehát a kérdés, vajon a választók mi alapján szavaznak olyan politikusra, akinek üzenetével alapvetően egyetértenek, ám az nem tud megfelelő módon viselkedni?

Vajon ki szeretné, hogy olyan személy képviselje érdekeinket a nemzetközi szinten, akinek megjelenése vagy megnyilvánulásai nem felelnek meg az általánosan elfogadott európai normáknak?

„*A stílus maga az ember*”¹⁹ (Georges-Louis Leclerc: „*Le style, c'est l'homme*”)

---

¹⁹Farber, Paul. 2000. *Finding Order in Nature*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Rendszerváltás – stílusváltás?

Láthatóan jelentősen megváltoztak a viselkedési minták, követett stílusok az elmúlt két-három évtized során a rendszerváltozást követően.

Sokan emlékezhetnek a szocialista rendszerben az egymást „forró” csókkal üdvözlő elvtársakra, a makkos cipős, élénk színű öltönybe öltözött urakra.²⁰ A rendszerváltás magával hozta a politikai- és intézményrendszer teljes átalakulását, szuverén államként léptünk ki a nemzetközi politika élet porondjára, tagjai lettünk számos nemzetközi szervezetnek. A rendszerváltást követően ismét létjogosultságot kaptak a társadalomban az európai, polgári értékek, a politika és a diplomácia protokollja pedig még közelebb került a nemzetközi gyakorlathoz. A politikai-társadalmi változások természetes módon **számos változást hoztak a protokollban** is, így például több korábban használt cím és megszólítási forma eltűnt és az ’európaivá válás’ során a nyugati kulturális minta terjedt el hazánkban, míg korábban fél szemmel mindig a Nagy Testvért figyeltük.

Demokratizálódásunk folyamatának következő érdemi változása a 2004. évi európai uniós csatlakozás volt, amely jelentős hatással volt a hazai protokoll gyakorlatra. Az Unióba történő belépés előtt fel kellett készíteni a kiküldetésre váró politikusokat, diplomatákat, tárgyaló közalkalmazottakat és hazai protokollistákat, hiszen a tagság számos intézményi-, nyelvi-, tartalmi változást hozott, amelyhez gyorsan kellett igazodni, átvéve a nyugati mintájú „jó gyakorlatokat”.

Globalizálódó világ - globális protokoll?

A mai felgyorsult globalizálódó világban **egyre-másra szembesülünk a változásokkal**, technológiai újításokkal, a kommunikációt forradalmasító eszközökkel, amelyhez a nemzetközi protokollt ismerő, leendő vagy gyakorló politikusoknak is igazodniuk kell.

A diplomácia hagyományos francia nyelvét átvette az angol nyelv térhódítása,²¹ mint közvetítő nyelv, (lingua franca²²) a személyes kommunikáció és a média hírközlése felgyorsul a

---

²⁰Burget Lajos (társszerző: Kovácsvölgyi Sándor): „*Hogyan viselkedjünk?*” Móra Kiadó, Bp.1959

²¹Chaplais, Pierre 2003. *English Diplomatic Practice in the Middle Ages*. Continuum International Publishing Group

²²Barbara Seidlhofer: *English as a lingua franca*. key concepts in elt
<http://eltj.oxfordjournals.org/content/59/4/339.full.pdf>

világhálónak, az okos telefonoknak, tablet-eknek, közösségi oldalaknak köszönhetően.²³ A formális nyelvezet folyamatosan visszaszorul, a korábban használt hagyományos nemzeti szimbólumok (pl. magas szintű tárgyalások alkalmával a minisztériumok egyre gyakrabban mellőzik a hagyományos asztali zászló alkalmazását, helyette a névtáblára nyomtatják a színes jelképet) egyszerűsödnek, az udvariassági formulák sok esetben elmaradnak, a mobiltelefonok segítségével mindenhol és mindenkor elérhetővé váltunk, az írásbeli-szóbeli kommunikációs stílus egyaránt észrevehetően egyszerűsödik.

A protokollok, mint interkulturális közvetítők feladata nem egyszerű, sőt egyre nehezebb: **mint utolsó polihistorok** nekik kell megőrizniük a hagyományokat és konvenciókat a közéletben, a diplomáciai és a hivatalos kapcsolatokban egyaránt. Az időben gyorsuló változásokon túl a térben zsugorodó világban azt is tapasztaljuk, hogy a **nemzetközi protokoll előírások hogyan válnak globálissá a helyi sajátosságokhoz, szokásokhoz, berendezkedéshez igazodva.**

Visszatérve a fiatal, friss diplomás magyar politológusokra, valamint a kommunikációs és más területen végzett szakemberekre, akik nemzetközi szinten is szeretnének érvényesülni, valóban szükség (és remélhetőleg igény) lenne a nemzetközi etikett és protokoll, valamint interkulturális ismeretek széles körű, akár idegen nyelven történő gyakorlati oktatására.

A mai felgyorsult globalizált világban **hazánk** a nemzetközi szervezetek kötelékében, az EU-, NATO-, ENSZ-, OECD tagjaként (csak a legjelentősebbeket említve) **kiemelt nemzetközi sportesemények-, kulturális-, üzleti és tudományos konferenciák házigazdája – sajnos gyakran a megfelelően képzett, nyelveket kiválóan beszélő rendezői utánpótlás nélkül.**

Felmerül tehát a következő kérdés, miszerint honnan várható az államigazgatás protokoll osztályaira a fiatal és képzett, nyelveket beszélő utánpótlás, illetve vajon jogosan várható-e el leendő politikusainktól, hogy ismerjék és alkalmazzák a hivatali életben való érvényesüléshez szükséges közéleti protokoll szabályokat, az európai viselkedési normákat, akár angol nyelven is.

Az eldobott kavics, - ha helyesen célzunk vele - hullámokat vet.

Hossó Nikoletta

s.k.

---

²³Bollier, David 2003. *The Rise of Netpolitik: How the Internet is Changing International Politics and Diplomacy*. Washington DC: The Aspen Institute